

82

2-16

910

u. q.
u. p-

ԱՄԷՆ ՊՐԱԿ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՊԱՐՈՒՆԱԿԷ

ՆԱԹ ԲԻՆՔԵՐԹԸՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՈՉԱԿԱԽՈՐ ԳԱՂՏՆԻ
ՈՍՏԻԿԱՆԻՆ ՆՈՐԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ԹԱՐԳՄ. Ժ. Շ.

ԹԻԻ 3

ՆԱԽՈՐԴՈՇԱՆԱԾԻՆ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

— Կեցե՛ք, Տիկին Չիլիլ, բառ Փինկերքըն ծանր ձայնով մը: Դո՛ւք
այս մարդը սպաննելու իրաւունք չունիք: Զանկիւ պատժելու հոգը
սրբաւորութեան ձեռքէ:

ՆԱԽՈՐԴ ՆՁԱՆԱԾԻՆ ՎՐԵԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԷՇ ՎԵՐՋԱՑՈՂ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Օր. Մէպէլ Հարտէյ, Նիւ Եօրքի Քօլլմպիա Թատրոնին
գերասանուններուն աստղը, պիտի նշանուէ՛ր: Այս լսւոյն
շանթի ճշմարիտ հարուած մը եղաւ իր բաղձաթիւ պաշտօղ-
ներուն համար: Ի՛նչ, այդ սէգ և անմատչելի գեղունիքն
վերջապէս կը հաւանէ՛ր մարդկայնանայ: Որո՞ւն մտքէն
կ'անցնէր: Մինչեւ այն ատեն ի՛նչ արհամարհանքով վարուած
էր բոլոր անոնց հետ, որ փորձած էին մօտենալ իրեն: Օ՛հ,
մեծարանք մը, քծինք մը, ի հարկին նոյն իսկ ծաղկեփունջ
մը կ'ընդունէր: Բայց ամէնքը այդ էր: Աւելորդ էր նուէր
մը ընծայել անոր: Ի՛նչ ալ ոլլար, անիկա այդ նուէրը ան-
փոփոխ կերպով կը վերադարձնէր այն յանդուգն անձին, որ
համարձակած էր այդպիսի ընտանութիւն մը թոյլատրել իրեն:

Թո՛ղ չկարծուի թէ անիկա հպարտութիւն և արհամար-
հանք ցոյց կուտար: Ամենեւին: Գիտէր ամէնուն հետ հա-
ւասարապէս բարեկիրթ և հաճելի ըլլալ, բայց ո՛չ ոք կրնար
սլարծիլ թէ անոր մասնաւոր ուշադրութեանը արժանացած
էր: Ամէնուն հետ իր վարմունքին մէջ կը պահէր արժանա-
պատուութեամբ առլցուն վերապահում մը, որ ամէնէն հաւ-
ատամիտ Տօն Ժուաններուն իսկ վառիւք չէր ձգեր պառ-
շաճութեան սեղմ սահմաններէն անցնելու:

Արդ, այն կիրակին, իրիկուան ժամը Յի համար իր
բարեկամները Օթէլ Քրօմըր հրաւիրած էր հացկերոյթի, զոր
կուտար իր նշանախօսութեան առթիւ, կ'ըսէր հրաւիրադիրը -

Իր նշանախօսութիւնը, — որի՞ հետ: Ո՞վ էր այն երջա-

Նիկ մահկանացուն, որ գիտցած էր երիտասարդ արուեստագիտունի խառնութիւնը մեղմել և անոր առջեւ շնորհ գտնել։ Ասիկա հիմակունիմա իր գաղտնիքն էր տակաւին։ Այն անունը զոր ամէն մարդ կը փնտռէր, ինք գաղտնի կը պահէր նախանձաբար։ Անոր անակնկալ յայտնութիւնը կը վերապահէր իր հրաւիրեալներուն։

Բայց զինքը ճանչցողներուն հետաքրքրութիւնը անշուք գերազարգացած էր որ անոնք պիտի փորձէին երեւան հանել անունը, զոր արուեստագիտունին մտադրած էր անձամբ յայտնել հրաւիրեալներուն։ Այդ վայրկեանէն սկսեալ Մէլէլ Հարտէյ, առնց մտքէն անցընելու, առարկայ եղաւ անընդմիջական հսկողութեան մը։

Մինչեւ այն օրը ամէն ոք համոզուած էր որ եթէ մէկու մը համար միտում մը ունէր, անիկա Ֆրէնք Չիլքրիլը միայն կրնար ըլլալ։ Այս վերջինը նիւ Եօքսի ամէնէն հարուստ գործարանատէրներէն մէկն էր, որ թէ՛ հրապուրիչ և թէ՛ պատկառազողու ֆիզիքական մը ունէր։ Եթէ նորատի արուեստագիտունին տակաւին ընտրած չէր զայն, կենթադրուէր թէ երկուքին միջեւ գտնուած տարիքի տարբերութիւնն էր որ ետ կեցուցած էր զինք։ Արդարեւ Ֆրէնք Չիլքրիլ յիսուներ անցուկ էր, մինչ Օր. Մէլէլ տակաւին 26 տարու չկար։

Ֆրէնք բուն սէր մը կը զգար մանկամարդ արուեստագիտունիին հանդէպ և ամէն միջոց փորձած էր անոր հաւանութիւնը խելու համար։ Օր. Մէլէլ բացառապէս կերպով աւելի հաճոյակատարութեամբ կը վարուէր անոր, քան ուրիշներու հետ։ Հետեւաբար Ֆրէնք անվիճելի համակրութիւն մը կը ներշնչէր իրեն, բայց այդ համակրութիւնը մինչև անոր կինը ըլլալը ընդունել տալու չափ առաջ չէր երթար։

Երբ նշանախօսութեան լուրը յանկարծ պայթեցաւ, ինչպէս շանթի հարուած մը պայծառ երկինքի մը վրայ, Ֆրէնք Չիլքրիլ սրտաբեկութիւն մը զգաց։ Ինք էր որ ամէնէն շատ սրտեղբեր գործածեց, գիտնալու համար թէ անոր ընտրած խօսեցեալը ո՞վ էր։ Օր. Մէլէլի նշանախօսութեան համար որոշուած օրէն 48 ժամ առաջ։ Ֆրէնք Չիլքրիլ ակումբը կը գտնուէր, շրջապատուած իր բարեկամներէն, որոնց ամենքն

ալ նորատի կնոջ իր ետեւէն քաշած պաշտողներու սովորական թափորին մաս կը կազմէին։ Ամենքն ալ Քօլլըմպիա թատրոնին սովորական յաճախորդներն էին և ամենքն ալ հրաւիրուած էին նշանախօսութեան հացկերոյթին։

Աւելորդ է ըսել թէ իրենց հետաքրքրութիւնը գերազարգացած էր։ Ամէն ոք ենթադրութիւն մը կ'ընէր, անուն մը կ'առաջարկէր, բայց ժամուան մը վիճարանութենէ ետք քայլ մը իսկ յառաջացած չէին և առաջուրնէ աւելի բան մը չէին գիտեր։

Այդ միջոցին երեւցաւ ոստիկանական մասնաւոր գործակալութեան մը մէջ աշխատող գաղտնի ոստիկան մը, որ Ֆրէնք Չիլքրիլի կողմէ պաշտօն ստացած էր խորհրդաւոր նշանաւոր ինքնութիւնը երեւան հանել։

Այդ մարդը մէկդի տարաւ Չիլքրիլը և ըսաւ անոր թէ Մէլէլ Հարտէյի ապագայ ամուսինը ձօննի Քրրտուէլ անուն մէկն էր, որ արուեստագիտունիին հետ միեւնոյն տանը մէջ կը բնակէր։ Պաշտօնեայ էր առևտրական տան մը մէջ, ուր մեծագուծար թոշակ կը ստանար։ Կ'երեւի թէ սէգ երեւոյթ մը և գեղեցիկ շարժուձեւեր ունէր։ Գալով այն սիրոյն, զոր գիտցած էր ներշնչել Մէլէլի, ամբողջ վէպ մըն էր։

Օր մը անոր առջեւ գտնուած էր ճիշդ այն պահուն, ուր կատղած ձի մը կը տապալէր զանիկա։ Կենդանիին սանձին վրայ նետուելով յաջողած էր զօպել զայն, իր գատտակին տոկունութեանը շնորհիւ։ Օր. Մէլէլ այս կերպով ճանչցած էր երիտասարդը և շուտով սիրահարուած էր անոր։ Մէկու մը խօսած չէր այն նոր զգացումներուն մասին, որ իր սիրտը կը լեցնէին, և տղու մը պէս կ'զրօնուէր աչքին առջեւ բերելով իր բոլոր թեկնածուներուն ընելիք դէմքի ծամածռութիւնը երբ տեսնէին թէ անձանթ մը իրենց ոտքը սահեցուցած էր։

Ֆրէնք Չիլքրիլ, ամէնէն աւելի փափաքած կէտին մասին այսպէս տեղեկանալէ ետք, խնդրեց գաղտնի ոստիկանէն արագ քննութիւն մը կատարել ձօննի Քրրտուէլի անցեալին և անձնական դիրքին վրայ։ Գաղտնի ոստիկանը կիրակի առտու եկաւ նորէն գտաւ զինք և ունեցաւ մտերմական երկար տեսակցութիւն մը, որմէ Չիլքրիլ դուրս ելաւ ճա-

ճանչադեղ դէմքով և գոհունակութեան չար ժպիտ մը շրթ-
ներուն վրայ, բայց իմացածները մէկուն չպատմեց:

Երբ կէս օրուան ճաշի համար ակումբը գտնուեցաւ իր
բարեկամներուն հետ, դարձեալ ունեցաւ իր չար ժպիտը
և խորհրդաւոր դէմքով մը ըսաւ անոնց.

— Է՛յ, մեր սիրեցեալ բարեկամուհին՝ Օր. Մէպէլ այսօր
պիտի նշանուի: Բայց գրաւ կը դնեմ որ այդ հռչակաւոր
նշանախօսութիւնը գրէթէ անմիջապէս ետքը պիտի խզուի:
Թերեւհատուածեան ձայներ բարձրացան ամէն կողմէ:
Գիտցող մը չկար թէ Թրէնք Չիվրիլ տեղեկութիւններ առած
էր, որ անշուշտ պիտի թոյլատրէին իրեն այդպէս խօսիլ, և
շուտով գրաւներ բռնուեցան:

Վերջապէս իրիկուն եղաւ: Օր. Մէպէլ Հարտէյի հրաւիր-
յալները ճիշդ ժամը Յին կը ներկայանային Օթէլ Բրոմլը:
Ծաշտարանը ծաղիկներով և փունջերով զարդարուած էր:
Հիանալի կերպով պնտուած սեղանի մը վրայ ամենաընտիր
կերակուորներ հրաւիրեալներուն կը սպասէին: Թրէնք Չիվ-
րիլ ակնարկ մը ձգեց ճաշացուցակին վրայ ու չկրցաւ զսպել
բիւ ակնարկութեան ժպիտ մը, որովհետեւ փափկակեր մըն էր:
— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ըսաւ ինքն իրեն, նախ հանդարտօրէն
ուտենք: Իսկապէս մեղք պիտի ըլլայ կորսնցնել այսքան լաւ
ճաշ մը: Անակնկալը միշտ բաւական շուտ պիտի դայ:

Օր. Մէպէլ Հարտէյ այն օրը հաղած էր վարդագոյն
մետաքսէ շրջադգեստ մը, որ ա՛լ աւելի կը ցոլացնէր իր
հրաշալի գեղեցկութիւնը: Ամենքն ալ կը սքանչանային ա-
նոր վրայ, մասնաւորապէս Թրէնք Չիվրիլը, որ աչքերովը
կը լափէր զայն բառին բուն նշանակութեամբ:

Երբ իր բոլոր հրաւիրեալները հաւաքուեցան, Օր. Մէ-
պէլ անոնց ներկայացուց իր ազատարարը և նշանածը:

Ճօնի Բըրտուէլ հաղիւ 30 տարու կար: Բարձրահասակ
և նրբամարմին էր և խիստ վայելուչ կերպով հագուած էր:
Հաճելի և համակրելի դէմք մը ունէր: Դիւրին էր տեսնել
թէ խիստ բուռն կերպով սիրահարուած էր իր գեղանի խօ-
սեցեալին: Նշանակութենէն կը ճառագայթէր և նոյն իսկ
չնշմարեց նախանձոտ ակնարկները, զորս իր վրայ կը ձգէին
զինքը շրջապատողները: Մասնաւորապէս Թրէնք Չիվրիլ

ատելալառ ակնարկներ կ'ուղղէր անոր և կարծես թէ պիտի
յարձակէր իր շատ երջանիկ ոսկիին վրայ:

Ամէն ոք շնորհաւորած ըլլալով ապագայ ամուսինները,
վերջապէս սեղան նստան և սպասաւորները սկսան ծառայել:
Ծաշը նախ բաւական լուռ անցաւ մինչեւ որ Թրէնք Չիվրիլ
իր սիրտէն շատ հեռու եղող զուարթութիւն մը կեղծելով,
սկսաւ կատակներ փոխանակել իր քովը նստողներուն հետ:

— Սիրեցեալ Օր. Հարտէյ, ըսաւ միջոց մը նորաւոր կնոջ,
որ իր դէմը նստած էր սեղանին միւս կողմը, զիտէ՞ք թէ
երէկ գրաւ մը բռնեցի: Այսինքն թէ այս իրիկուն իսկ
պիտի խզէք նշանախօսութիւնը, զոր հիմա տօնախմբելու
վրայ ենք:

Քրրտուէլի դէմքը մօայլ երեւոյթ մը առաւ: Կատկածոտ
նայուածք մը ձգեց Չիվրիլի վրայ:

— Մը. Չիվրիլ, պատասխանեց Մէպէլ պաղ շեշտով մը,
այդ գրաւը շատ անհարկի կը գտնեմ: Ամէն պարագայի մէջ
պիտի կորսնցնէք զայն: Ե՛ս եմ որ կ'երաշխաւորեմ ձեզի:

Գործարանատէրը ուսերու ցնցումով մը լիայն պատաս-
խանեց: Տարօրինակ երեւոյթով մը կը ժպտէր և վստահ
կ'երեւէր իր ըսածին վրայ:

Ընդհակառակը, Ճօնի Բըրտուէլ յայտնապէս մտահոգ
երեւոյթ մը կ'ստնէր հետզհետէ: Յանձին Չիվրիլի կը գու-
շակէր կատաղի հակառակորդ մը, որուն առջեւ աղէկ պիտի
ընէր որ զգոյշ կենար: Մօտալուտ աղէտի մը զգացումը ունէր:

Ծաշին ամբողջ տեւողութեանը միջոցին, երկու հակա-
ռակորդները խօսք մը իսկ չփոխանակեցին: Մէպէլ Հարտէյ
ալ նեղսիրտ և դժգոհ էր: Իր նշանածին յանկարծական
տաղնապը իր ուշադրութենէն վրիպած չէր և կը հարցնէր
ի՞նչ իրեն թէ ի՞նչ կրնար նշանակել ասիկա: Թրէնք Չիվ-
րիլի խորհրդաւոր խօսքերուն տակը ի՞նչ կար: Իրեն հետ
սիրաբանողներուն մէջ ապահովաբար ա՛ն էր որ ամէնէն ա-
ւելի տպաւորութիւն գործած էր իր վրայ և վախ կը զգար
անոր առջեւ: Իրեն անանկ կուգար երբեմն որ անիկա տե-
սակ մը կախարդութիւն ի գործ կը դնէր իր վրայ: Մերթ
հակում մը կը զգար դէպ այդ տարօրինակ մաքրը և մերթ

բուռն հսկակորութիւն մը միայն կը ներշնչէր անիկա իրեն։

Օր մը կը խոստովանէր թէ կը սիրէր զայն և յաջորդօրէն կը հասկնար թէ կը վախճար անկէ։ Շուտով ուրիշ մարդու մը հետ ամուսնանալու որոշում տուած էր զլիսաւորապէս վերջ տալու համար այս կացութեան, որ երկարելով, կը սպառնար անտանելի ըլլալ։ Միակ միջոցը այս էր ազատելու համար այն մղձաւանջէն, այն խորհրդաւոր ազդեցութենէն, զոր Յրէնք Ձիվրիլ հետզհետէ կը գործէր իր վրայ։

Ինքզինքին հարցունցած էր ուղղամտօրէն և գիտէր թէ չէր կրնար ցլեանս անոր պատկանելու հաւանիլ։ Անիկա վախ կը պատճառէր իրեն երբ զինքը կը դիտէր իր մօայլ և տարօրինակ հուրով մը լեցուն աչքերովը։

Ինչո՞ւ ուրեմն Յրէնք Ձիվրիլ իր ամուսինը ըլլալիք անձին հանդէպ այդչափ արհամարհոտ երեւոյթ մը կը կեղծէր։ Ինչո՞ւ ատեն ատեն ա՛յդչափ տխուր և մեղադրանքներով ա՛յդչափ լեցուն ակնարկներ կը ձգէր իր վրայ։

Ճաշը լմնալու վրայ էր։ Բոլոր կոչնականները, ընտիր գինիներէն ոգեւորոնած, աղմկալի կերպով կը խօսէին և իրենց զուարթութիւնը կը շնչէր երկու նշանածներուն բռնադատուած և վերապահ ընթացքը։ Սակայն ո՛չ ոք ուշադրութիւն կ'ընէր։

Յրէնք Ձիվրիլ ինք ալ տարօրինակ լռութիւն մը կը պահէր, բայց ամենքը վարժուած էին այդ ընթացքին։ Եւ յետոյ մերթ ընդ մերթ շրթներուն վրայ տեսնուած գոհունակութեան ժպիտը չէ՞ր արտօնէր ենթադրելու որ իսկապէս ինք ալ միւսներէն նուազ չէր զրօսներ։

Աղանդերի վրայ էին, երբ Յրէնք Ձիվրիլ իր դանակովը դաւաթին զարկաւ և ոտքի ելաւ ճառ մը խօսելու համար։ Կը զգային թէ բան մը պիտի պատահէր։ Մէպէլ Հարտէյ ամբողջնած էր։ Կանակը աթոռին տուաւ և այլ ևս ակնարկը չ'հեռացուց բանախօսին վրայէն։ Սարսուռ մը կը զգար, վասն զի կը դուշակէր թէ Ձիվրիլ ըսելիքը առնչութիւն ունէր քիչ մը առաջ ըսած տարօրինակ դրաւին հետ։

Ճօննի Բըրտուէլ ոտքի ելաւ ու իր խօսեցեալին աթոռին ետեւը կեցաւ, որպէս թէ հաւանական յարձակումի մը դէմ պաշտպանելու համար զանիկա։

— Սիրելի բարեկամս, ըսաւ Յրէնք Ձիվրիլ, կը կարծեմ թէ վայրկեանը եկած է վերջապէս վախճան մը տալու այս դաւեշտին և համոզուած եմ թէ մեր սիրեցեալ Օր. Մէպէլ Հարտէյ ներքնապէս համակարծիք է մեզի։ Նշանախօսութեան այս ամբողջ պատմութիւնը անշուշտ կատակ մըն էր իր կողմէ և հանճարեղ միջոց մը՝ ճախ հացկերոյթ մը տալու մեզի, որուն համար խորապէս երախտապարտ ենք իրեն։ Կը յուսամ թէ ձեզմէ ո՛չ ոք պիտի չտարակուսի երբ ըսեմ թէ...

Բայց Ճօննի Բըրտուէլ բանախօսին մօտ վազեց և պառաջ։

— Լռեցէ՛ք։ Ի՞նչ իրաւունքով կը խօսիք այդպէս։ Հաճեցէք այս վայրկեանիս դուրս ելլել։ Ձէ՞ք ամէնար որ այսքան լիրբ կերպով կը խանդարէք այս հանդէսը։

Յրէնք Ձիվրիլ ջախջախիչ արհամարհանքի ժպիտով մը միայն պատասխանեց։ Յետոյ սուլեց և դրանը կողմը դարձաւ, առանց նոյն իսկ ակնարկով մը պատուելու Բըրտուէլը։ Որ իրեն առջեւ կեցած էր, զայրոյթէն դողդգալով։

Դուռը բացուեցաւ և սեմին վրայ երեւցաւ բարձրահասակ, խիստ դիմադիմերով և ալիսառն մազերով ու մօրուքով մարդ մը։ Երբ Ճօննի Բըրտուէլ նշմարեց զայն, գեր դեղին կարեցաւ և դողդոջելով ընկրկեցաւ, որպէս թէ յախտի հարուած մը ստացած ըլլար։ Յետոյ յուսահատութիւնով լեցուն ակնարկ մը ձգեց իր դեղանի խօսեցեալին վրայ, որ, տոգոյն և անխօս, առանց բան մը հասկնալու կը դիտէր այս բոլոր անբացատրելի դէպքերը։

— Կը ճաշնա՞ք այս պարոնը, հարցուց Յրէնք Ձիվրիլ Բըրտուէլի, հեզնական շեշտով մը։

— Ա՛յ, չա՛ր ոգի, մօնչեց երիտասարդը։

— Մը. Ուլիբըմ Կրինինկն է, ըսաւ Յրէնք Ձիվրիլ ուժեղ ձայնով մը, որ սրահին ամէն անկիւններուն մէջ հնչեց։ Այս յարգելի պարոնը ատենօք իր ծառայութեան մէջ ունեցած էր Մը. Ճօննի Բըրտուէլը, ճիշդ այն անձը, զոր մեր սիրեցեալ Օր. Հարտէյ այս իրիկուն մեզի ներկայացուց իրական ինչպէս։ Յիշեալ Բըրտուէլ միջոցը գտած էր կարեւոր դուռ մը շորթելու իր բաթրոնէն և դատաւորները, փոխանակ անոր ճարտարութեանը վրայ հիմնալու, երեք տար-

ուան համար զինքը Սինկ—Սինկի բանաը գրկելու չարամութիւնը ունեցած էին։ Հետեւաբար կը հասկնաք, տե՛րք և սիրելի բարեկամներ, թէ այս գիշերուան մեր տեսածները պարզ կառակերգութիւն մըն էին, վասն զի ձեզմէ ո՛չ ոք վայրկեան մը իսկ պիտի չընդունի թէ Օր. Հարտէյ կրնայ հաւանիլ վաղեմի բանտարկեալի մը հետ ամուսնանալու։

Տիրող խորին լուսթիւնը կ'ընդմիջուէր միմիայն սուղոյ շնչառութիւնովը ձօննի Քըրտուէլի, որ երկու ձեռքերը Մէպէլ Հարտէյի աթոռին կռնակին վրայ դրած, կարծես թէ ընկճուած էր անպատուութենէ և վիշտէ։

Յրէնք Չիվրիլ յաղթակոն դէմքով մը կը նայէր անոր։ Յաղթութիւնը ի՛րն էր։ Մէպէլ անէացած էր։ Եթէ Չիվրիլի բաժը ճիշդ էր, անշուշտ ամուսնութեան խնդիր չէր կրնար ըլլալ այլ ևս։ Անմիջապէս ետ պիտի առնէր իր խօսքը։

Յրէնք Չիվրիլ պիտի շահէ՛ր իր դրաւը։

Բայց տակաւին չէր կրնար հաւատալ։ Ետին դարձաւ ու տեսաւ Քըրտուէլի դէմքը, որ ամօթէն ու վիշտէն ջգածուած էր։ Աւա՛ղ, Չիվրիլ սուտ խօսած չէր։

Այս միջոցին Մր. Ուիլքեմ կրկին իրեն մօտեցած էր։

— Ներեցէք, Օրիորդ, ըսաւ։ Մր. Չիվրիլի հրաւերովը եկած եմ հոս, վասն զի համոզուած էի թէ իմ ներկայութիւնս մեծ դժբախտութեան մը առաջքը պիտի առնէր։ Իմ նախկին պաշտօնեայիս՝ ձօննի Քըրտուէլի վրայ այս պարօնին բոլոր ըսածները զուտ ճշմարտութիւն են և ինձի համար պարտականութիւն նկատեցի գալ և անձամբ հաստատել զանոնք։

Մրմունջներ լսուեցան։ Ամենքը արհամարհանքով և զայրոյթով կը նայէին նախկին բանտարկեալին, որ ամօթէն և զայրոյթէն սփռուած էր։ Մէպէլ դողդողով ոտքի ելաւ։ Յրէնք Չիվրիլ վաղեց, զայն բռնելու համար։ Օրիորդը պա՛մ մը վարանեցաւ։ Յետոյ անոր թեւը մտնելով, ձօննի Քըրտուէլի կողմը դարձաւ։

— Է՛ ուրեմն, ի՛նչ պիտի ըսէք, Մր. Քըրտուէլ, հարցուց պաղօրէն և կեղծ հանդարտութիւնով մը։

Քըրտուէլ պոռթկաց։

— Ըսելիքս սա՛ է.— Ի՛նչ որ կը մեղադրէք այս միջոցին, երիտասարդական մեղք մըն է, զոր անողորմաբար քառեցի։ Ձեր մէջը կարեկցութիւն ունեցող չկա՞յ ուրեմն։ Ա՛հ, այս յիմարութեան վրայ ո՛րչափ դառնօրէն ցաւած եմ։ Ի՛նչ հարկ կայ ձեզի պատմել խղճահարութիւններս և պատիւս վերահաստատելու համար ըրած ջանքերս։ Աշխատութեան և պարկեշտութեան շնորհիւ ուրիշ մարդ մը եղած եմ, ինքզնիքս աղնուացնելու յաջողած եմ։ Պաշտօն մը ունէի, որ լայնօրէն կ'ապրեցնէր զիս։ Բայց երբ այս գիշեր հոս պատահածը իմացուի, խալտառակաբար պիտի վճռուիմ։ Կործանեցի՞ք զիս, կեանքս խորտակեցի՞ք և այս ամէնուն պատճառը սա թշուառ աակաւն է։

Այս խօսքերը ըսելով, վրէժլնդիր մատը երկնցուց դէպի Յրէնք Չիվրիլ։

— Հիմա կը յաղթանակէք, աւելցուց, բայց կ'երդնում որ ձեր տարած յաղթանակը պիտի ֆաւէք։ Աշխարհի մէջ ամէն բանէ աւելի կը սիրեմ Մէպէլ Հարտէյը և եթէ իր սէրը իմ սիրոյս բարձրութեանը վրայ զանուած ըլլար, արդէն ներած պիտի ըլլար այս անիծուած անցեալին։ Բայց, աւա՛ղ, կը տեսնեմ որ զիս չի սիրեր ինչպէս որ ես կը սիրեմ զինքը։ Կեանքիս այս արատը, զոր մաքրելու համար ամբողջ արիւնս պիտի տայի և զոր հիմա ամէն ոք գիտէ, թէ՛ պատիւս և թէ նշանաժիւս սէրը կորսնցնել կուտայ ինձի։ Ձեմ սխալի՞ր, այնպէս չէ՞, Օր. Հարտէյ։

Եւ այս խօսքերը ըսելով, աչքերուն մէջ կը նայէր Օրիորդին, որ մարմարեայ արձանի մը պէս անկարեկիր ու պաղ կը մնար։ Ծարժում մը ըրած չէր քաշելու համար թեւը, զոր Չիվրիլ առած էր իր թեւին տակ։ Գլուխը ձեռք և ձախ ձեռքին չորրորդ մատնէն հանելով նշանախօսութեան մատանին, զոր քիչ առաջ ցոյց կուտար ա՛յնքան հոգարտութեամբ, սեղանին վրայ նետեց զայն։ Յետոյ ակնարկովը շանթահարեց տարաբախտ ձօննի Քըրտուէլը և սա պարզ խօսքերը ըրաւ անոր։

— Կ'ըսուեցէ՛ք գացէ՛ք։

Քըրտուէլ դողդոջեց։ Դէմքը մահացու ակնութեան արտայայտութիւն մը տառաւ։ Վերջին անգամ ըլլալով նայեցաւ

անոր, որ տակաւին վայրկեան մը առաջ իր նշանածն էր: Յետոյ դէպ ի դուռը ուղղուեցաւ: Սեմէն անցնելէ առաջ, ետին դարձաւ և կոռփը Թրէնք Զիվրիի ցոյց տալով պոռաց.

— Թշուառական, վրէժս պիտի լուծեմ:

Յետոյ դուրս ելաւ:

Զիվրի վայրկեան մը իսկ կորսնցուցած չէր իր պաշարիւնութիւնը: Ներկաներուն դառնալով ըսաւ.

— Մի՛ կարծէք թէ սպասնալիքով հոսկէ դուրս ելլող հանած—վարածը կ'նայ աչքս վախշներու յաջողիլ: Ո՛ւր գտնել իր շնթոցքը որակող բառերը: Դու մը, խաբեքայ մ-հրապարակաւ համարձակի՛ նշանուիլ Օր. Հարսէյի հետ: Ստուգիւ անշուր անորինակ լրբութիւն մըն է ասիկա: Ո՛չ ոք ինձի աւելի ուրախ է յաջողած ըլլալուս համար աղատել մեր բարեկամուէին այս տխուր անձնաւորութենէն: Եւ ցոյց տալու համար թէ այս ողբալի միջադէպը ընաւ այլայլած չէ յարգանքը և սէրը, զոր ցոյց կուտամ, զոր ամենքս ալ ցոյց կուտանք իրեն հանդէպ, զիս մտիկ ընող բոլոր անձներուն առջեւ պատիւ ունիմ ձեռքը խնդրելու իրմէ: Օր. Մէպէլ Հարսէյ, գիտէք թէ ասիկա երկար ատենէ ի վեր գերագոյն պատիւ մըն է, որուն կը տենչամ: Եթէ ուզէք, աշխատի կերպով խանգարուած այս հանդէսը տակաւին կրնայ բարերախառութեամբ վերջանալ: Զէք կասկածիր թէ ձեզի համար ունեցած սէրս անկեղծ և խորունկ է: Վատտո՛ եղէք որ եթէ հաւանիք կենակցիլ ինձի, բան մը զանց պիտի չընեմ կիներուն ամէնէն նախանձելին և ամէնէն երջանիկը ընելու համար ձեզ:

Այս պզտիկ ճառը անքան համոզուած և յուզեալ շեշտով մը արտասանուած էր որ հրաւիրեալները ծափահարեցին: Ամենքը փութացին ազջկան շուրջ, մեծարանքներ ընելով անոր և ստիպելով ընդունիլ, այնպէս որ Օր. Մէպէլ վերջապէս «այո՛» քսաւ:

Ամէն ոք նորէն իր տեղը նստաւ և հանդէսը վերսկսաւ, առաջուրնէ նուազ ողբերգութեամբ սակայն: Զուարթութիւնը անհետացած էր: Մասնաւորապէս Մէպէլ տրտում և լուռ էր ու հազիւ թէ կը ժպտէր միւս հրաւիրեալներուն ըրած կատակներուն վրայ: Թրէնք Զիվրի ընդհակառակը առաջուրնէ

աւելի փութկոտ և կնահանոյ կ'երեւէր իր նորատի խօսեցեալին քով: Յայտնի էր թէ խիստ անկեղծօրէն սիրահարուած էր: Ստուգիւ այնպէս եղած ըլլալու էր որ նախամեծար համբուած ոտիսէ մը սպասելու համար չէր նահանջած այդպիսի գայթակղութեան մը առջև: Մանուցուած հանդէսը գէշ դարձուածք մը առած էր, բայց եթէ մէկը պատճառներ ունէր ինքզինքը չնորհաոտրելու, ի՛նքն իր ասիկա:

Տասնընիւթ օր ետքը, Օր. Մէպէլ Հարսէյ Թրէնք Զիվրիի կիներ կ'ըսար:

ՎՐԻժԽ ՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թրէնք Զիվրիի և Օր. Մէպէլի ամուսնութենէն երեք որ ետքը, օթոմօպիլ մը կեցաւ Նիւ Եօքքցի սեծանուն գաղափի ստիկան Նաթ Փինքէրթլընի բնակած տունին առջև, ուր սգաւոր կին մը վար իջաւ: Գրասենեակները ելաւ և խնդրեց վարպետին հետ խօսիլ: Իր անունը հարցնող պաշտօնեային պատասխանեց թէ կը կոչուէր այրի տիկին Մէպէլ Զիվրի, ծնեալ Մէպէլ Հարսէյ:

Փինքէրթլըն շուտով ընդունեց զայն, վասն զի լրագիրներուն ընթերցումէն գիտէր արդէն թէ խնդիրը ի՛նչ բանի վրա էր: Մէպէլ Հարսէյ իր ամուսնութեան իրիկունն իսկ այրիացած էր: Յաջորդ առտու նուազած վիճակի մէջ գտնուած էր դիակին քով այն մարդուն, որուն հետ ամուսնացած էր քանի մը ժամ առաջ:

Անշուշտ կասկածները անմիջապէս ծանրացած էին ծօնելի Քըրտուէլի վրայ, Ասկէ աւելի բնական ի՛նչ կար: Երբ Թրէնք Զիվրի անոր դիմակը վար առած և իր անցեալը յայտնած էր նշանածին, Թշուառականը երդում ըրած չէ՞ր փայլուն վրէժ մը լուծել իրմէ: Այդ օրէն ի վեր բոլորովին անհետացած էր: Իր աշխատած վաճառատան մէջ տեսնուած չէր այլ ևս, նախազգալով թէ իր բախտը պիտի չվարանէր խայտառակաբար

վտարել զինքը երբ իր անունին յուրջը եղած զայ-
թակողութիւնը իմանար: Ուստի նախապատիւ համարած էր
ինքզինքը ամօթալից վտարումի մը չենթարկել նախանձոտ
պաշտօնակիրներու առջեւ ու այլ եւս ոտք դրած չէր իր
գրասենեակին մէջ: Ոչ ոք զիտէր թէ ինչ եղած էր և,
ճիշդը ըսելով, հոգ ընող մը գտնուած չէր մինչեւ այն վայր-
կեանը, ուր տիկին Չիվրիլ իր հարսնիքին զիշերն իսկ խոր-
հորդաւոր կերպով մը այրիացած ըլլալով, ոստիկանութիւնը
և հասարակութիւնը մէկէն ի մէկ խիստ բուռն շահագրգռու-
թիւն մը ցոյց տուած էին Ճօնի Բըրտուէլի արարքներուն
և շարժումներուն համար:

Բայց ի դուր փնտռելին ամէն կողմ: Անկարելի եղաւ
ձեռք անցընել զայն: Հակառակ զինքը հետապնդելու հա-
մար զրկուած յայտնի և զազոտնի ոստիկաններուն, հակա-
ռակ ձերբակալման հրամանագիրներուն և ամէն կողմ զըր-
կուած հեռագիրներուն, անգտանելի եղաւ:

Մէպէլ Չիվրիլ յուսահատելով, եկած էր նաթ Փինքէր-
թընի զիմեւ: Ամէն գնով կ'ուզէր գտնել սպանիչն այն
մարդուն, որ իր ամուսինը եղած էր քանի մը ժամ: Խրն-
դիրը իր համբաւին վրայ էր: Մարդիկ շատ չար են: Ան-
շուշտ պիտի չվարանէին ամբաստանել զինքը իբր մեղսա-
կիցը իր նախորդ նշանածին, եթէ անիկա չգտնուէր:

— Արդէն գիտեմ ձեր այցելութեան պատճառը, տիկին
Չիվրիլ, ըսաւ Փինքէրթըն, տնոր առջեւ քաղաքավարու-
թեամբ խոնարհելէ և աթոռ մը հրամցնելէ ետքը: Թերթե-
րէն տեղեկացայ: Գոնէ խնդրոյն վրայ իրենց բոլոր զիտ-
ցածները ըսին: Բայց սկիզբէն սկսինք: Կը հաճի՞ք ճշգ-
րոյն կերպով պատմել ինծի ինչ որ տեղի ունեցաւ այն ի-
րիկունը, ուր Ճօնի Բըրտուէլի հետ ձեր նշանախօսու-
թիւնը խզեցիք քրէնք Չիվրիլի ջախջախիչ յայտնութիւննե-
րուն հետեւանքով:

Մէպէլ խնդրուած պատմութիւնը ըրաւ և զազոտնի ոս-
տիկանը ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, առանց անգամ մը
իսկ ընդմիջելու զայն:

— Պէտք է ըսեմ թէ, յայտարարեց Փինքէրթըն, այդ
պարագային մէջ Յրէնք Չիվրիլի ընթացքը պատիւ չի բերեր
իրեն:

Մէպէլի աչքերը արցունքով լեցուեցան:

— Աւա՛ղ, Մր. Փինքէրթըն, ըսաւ, չա՛տ իրաւունք
ունիք: Ամբողջ ճշմարտութիւնը ըսելու համար ձեզի, կը
յայտարարեմ թէ այդ մարդը միշտ վախ կը պատճառէր ին-
ծի, Բայց ինչ ընեմ, ինծի անանկ եկաւ թէ իրեն հետ ա-
մուսնանալէ զատ ուրիշ բան չէի կրնար ընել: Գողի մը և
խարերայի մը հետ հրապարակաւ իմ նշանախօսութիւնս
հռչակելէ ետք, կարծեցի թէ անպատիւ և ծագրելի եղած
էի ու ամէնուն առջեւ պատիւս վերահաստատելու համար
փութկոտութեամբ ընդունեցի իր կինը ըլլալու մասին Չիվ-
րիլի ըրած առաջարկը:

— Թերեւս շատ անպարսնքով գործած էք, ըսաւ
Փինքէրթըն ծանր ձայնով մը: Ճօնի Բըրտուէլ արժանի
չէր այն խստութեան, որով ընկճեցիք զանիկա: Մի՛ մոռ-
նաք թէ աշխատութեան շնորհիւ կրցած էր նախանձելի վի-
ճակ մը ձեռք բերել և թէ՛ միւս կողմէ, իր բոլոր ոյժովը
կը սիրէր ձեզ: Ահաւասիկ մարդ մը, որ դէպ ի բարին դար-
ձած էր և պարկեշտ կեանք մը կը վարէր դարձեալ և մէկ
հարուածով ամէն բան կը խուսափի իրմէ: Ինչպէս դարձա-
նալ խելքը կորսնցնելուն և իր բոլոր բարի որոշումները
մոռնալուն վրայ: Այո՛, ազէկ գիտեմ, մարդուս հին պակ-
սութիւնները չեն շտկուիր: Բնաւորութիւնը վտարեցէք և
անիկա սրարշաւ կուգայ դարձեալ: Այսու հանդերձ թոյլ
տուէք ըսել ձեզի թէ Յրէնք Չիվրիլ շատ գէշ վարմունք մը
ունեցած է այս գործին մէջ:

Մէպէլ չպատասխանեց, բայց իր լուութիւնն իսկ հա-
ւանութիւն մըն էր:

— Հիմա պատմեցէք ինծի թէ, ըսաւ Փինքէրթըն, ձեր
ամուսինը ինչպէս մեռաւ:

— Երկու շաբաթ նշանած մնացինք և այդ միջոցին
Յրէնք ինծի հանդէպ այնքան բարի և հոգածու եղաւ որ
երբեմն լալու աստիճան կը յուզուէի: Կ'զգայի թէ չափա-
զանց կը սիրէր զիս ու անիկա կ'օգնէր ինծի չճանրանալու
ակամայ խորշումին վրայ, զոր կը ներշնչէր ինծի ամէն ան-
գամ որ միտքս կուգար գարշելի եղանակը, որով ինքզինքը

ազատած էր իր ոտիսին ձեռքէն: Վերջապէս ամուսնութեան օրը եկաւ: Արարողութիւնը մեծ շուքով կատարուեցաւ: Յորէնք երջանկութեան կատարը հասած էր: Լուսապայծառ դէմքը ունէր մարդու մը, որ վերջապէս կը տիրանայ երկար ատենէ ի վեր բաղձացուած դանձի մը: Մեզի համար ամարանոց մը վարձած և իշխանավայել կերպով դարգարած էր: Եւ յետոյ բացատրած էր ինծի թէ ասիկա առժամեայ կարգադրութիւն մըն էր: Մտադիր էր հիանալի դղեակ մը շինել տալ արժանաւորապէս հոն բնակեցնելու համար զայն, զոր իր սրտին ու կեանքին թաղուհին կ'անուանէր: Հարսանեկան ճաշը տեղի ունեցաւ Նիւ Սօրքի ամենէն մեծ պանդոկին մէջ: Քանի մը հարիւր հրաւիրեալներ կային: Հանդէսը շաւոյցից բան մը եղաւ և առաջ նուէրներ ստացանք: Մեր քովը, պզտիկ սեղանի մը վրայ, դիպուած էին շնորհաւորական նամակները և հեռագիրները: Գալով ծաղիկներուն, անոնց ճոխութիւնը աննկարագրելի էր: Մէկ խօսքով, մեր երջանկութեան համար բան մը պակաս չէր երեւար: Սրահներէն մեկնեցանք ժամը 11ին միջոցները, երբ պարահանդէսը պիտի սկսէր: Պանդոկին առջեւ օթօժափլ մը կ'սպասէր, մեր նոր բնակարանը տանելու համար մեզ: Շուտով հասանք: Ամարանոցը պսակներով ծածկուած էր համակ: Դուռը լուսազարդուած էր փայլուն կերպով: Առաջին յարկը, ուր կը գտնուէին մեր սենեակները, կը ներկայացնէր այնպիսի պերճանք մը և հանգրտաւէտութիւն մը, որոնց վրայ դժուար պիտի ըլլայ ինծի գաղափար մը տալ: Յորէնք հիանալի ներքնասենեակ մը պատրաստել տուած էր ինծի համար և մանկական ուրախութիւն մը զգաց զայն ինծի ցուցնելով և զիս հոն հիւրընկալելով: Մինչ ևս կը հիանայի այս պերճաշուք կահաւորումին հազարումէկ մանրամասնութիւններուն վրայ, ինքզնից յարակից սենեակը, որ ննջարան էր, ելեկտրական զնաց յարակից սենեակը, որ ննջարան էր, ելեկտրական լոյսը վառելու համար: Հոգ տարած էր դուռը վրայէն դուրս: Դուռակցի իր դիտաւորութիւնը: Նոր անակնկալ մը կը վերապահէր ինծի և կ'ուզէր ցոյց տալ սենեակի, լուսաւորուած մեծ կանթեղներով, որոնց վարդազոյն լու-

սամիտիները մեղմիւ կը մաղէին լոյսը: Ուստի առանձին մնացած էի ներքնասենեակին մէջ: Յանկարծ հեծեմանք մը, յետոյ անկումի մը խուլ աղմուկը լսեցի: Կեցած տեղս մնացի սարսափահար: Պէտք է ըսեմ ձեզի թէ ամբողջ օրը տեսակ մը տարտամ և անորակելի անձկութիւն զգացած էի: Երբ լսեցի այդ շարաշուք աղմուկը, անմիջապէս հասկցայ թէ դժբախտութիւն մը պատահած էր: Եւ միեւնոյն պահուն մտածում մը ունեցայ. «Ճոննի Քրիտուէլն է որ վրէժը լուծելու կուզայ»: Վերջապէս քաջութիւն ստանալով, դէպ ի դուռը գացի ու բացի զայն: Նախ տեսայ սենեակ մը, որ իսկապէս հրաշալի պերճանքով մը կահաւորուած էր: Բայց քանի մը վրայ ոքանչանալու ժամանակ չունեցայ: Արդարեւ անմիջապէս նշմարեցի ամուսինս, որ գորդին մէջտեղը փռուած էր: Այլեւս չէր շարժեր:

«— Յորէնք, Յորէնք, պոռացի:

«— Այն ստեն դիտեցի թէ պատահաններէն մէկը բաց էր: Հոն վաղեցի: Դուրս ծռեցայ և խիստ որոշ կերպով տեսայ սեւեր հագած մարդ մը, որ շանթարդելի պարանին միջոցաւ կը սահէր կ'իջնէր: Այդ մարդը շուտով գետին հասաւ ու ամայի փոզոցէն փախաւ մեծ արագութեամբ: Սոսկումէս կիսովին յիմարացած, պոռացի: Ասդին դարձայ և ամուսինիս քովը եկայ երեքալով, որպէս թէ զինով եղած ըլլայի: Իրեն մօտեցած ատենս գորդին վրայ կարմիր խոշոր բիծ մը տեսայ: Արի՛ւն էր: Այս անգամ նուազեցայ: Ամբողջ գիշերը այդպէս զգայազիրկ մնացի Յորէնքին քով: Տարաբախտ մարդը մեռած էր: Դաշոյնի հարուած մը ստացած էր սրտին մէջտեղը: Հոն գտան զիս հետեւեալ առտու, ճիշդ այն ժամուն, ուր մեր հրաւիրեալները պարասրահէն կը մեկնէին: Դժբախտութեանս բովանդակ մեծութիւնը հասկնալով նախ կարծեցի թէ պիտի խենդենայի: Աւելորդ է ըսել որ դատական պաշտօնեան և ոստիկանութիւնը շուտով եկան և հարցումներով ողողեցին զիս, բայց ինչ կրնայի պատասխանել իրենց: Անշուշտ լրագիրներէն իմացաք թէ ապարդիւն մնացին ոստիկանութեան բոլոր ջանքերը, գտնելու համար Ճոննի Քրիտուէլը, որ մարդասպանն է, ինչպէս համոզուած է ամէն մարդ: Աւա՛ղ, կը զգամ թէ պատասխանատուութեան սոսկալի բովին մը ունիմ այս օղէտին մէջ: Մնամիտ

և պչրող եղայ և կորստեան մասնեցի երկու հոգի՝ Ֆրէնք Չիվրիլը և միւսը... այն որ սպաննեց Ֆրէնքը։ Աւելի ազէկ պիտի ըլլար որ չծնէի։ Իմ աղետալի դեղեցկութիւնս անէծքի մը պէս կը ծանրանայ վրաս և անոր ծանր բեռը միշտ պիտի զգամ։ Բայց գոնէ կ'ուզեմ որ իր արժանի պատիժը գտնէ այն ոճիրը, որուն զոհ գնաց Ֆրէնք Չիվրիլ։ Սոսր համար է որ, Մր. Փինքէրթըն, որոշեցի առանց մարդու բան մը ըսելու, դալ և ձեզ գտնել։ Մնրադիր կը պաղատիմ ձեզի, գտէ՛ք մարդասպանը։

Չկրցաւ աւելի բան մը ըսել։ Հեծկլտուքները կը խեղդէին իր ձայնը։

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— Տիկին Չիվրիլ, ըսաւ Փինքէրթըն պահ մը լուռ մնալէ ետք, ամէն բանէ առաջ պիտի փորձեմ ձեռք անցընել այդ ձօննի Քըրտուէլը։ Կը կարծեմ թէ բազմադարձ գիւրիս պիտի ըլլայ թակարդի մը մէջ՝ ձգել զինք, ձեզի համար զգացած սէրը շահագործելով։ Բացայայտ է թէ տարաբախտ մարդը խենդի պէս կը սիրէ ձեզ։

— Ծիշդ է, խոստովանեցաւ կինը։ Ինծի համար զգացած սէրը ա'յնչափ ըտուռն և խորունկ է որ ես խել, տեսակ մը յորձանքի մէջ բռնուածի պէս, հաւանած էի իր նշանածը ըլլալու։ Կիտէի թէ կինը ըլլալուս պէս թաղուհիի մը նման գուրգուրանքի առարկայ պիտի ըլլայի։ Եւ յետոյ, ինչո՞ւ պահեմ։ Ես ալ սկսած էի սիրել զինքը, և Ֆրէնք Չիվրիլի աղետալի յայտնութիւններէն ետքն էր որ սէրը արհամարհանքի տեղի տուաւ սրտիս մէջ։

— Թոյլ տուէք որ նախ և առաջ քանի մը հարցումներ ընեմ ձեզի, ըսաւ վալպեր։ Ըսիք թէ պատուհանէն ծռելով տեսած էիք որ սեւեր հագած մարդ մը շանդարելին պարանին միջոցաւ վար կ'իջնէր։ Անոր հատակը և ընդհանուր ձեւը Քըրտուէլը կը յիշեցնէին։

Մէպէլ վայրկեան մը խորհեցաւ։

— Ո՛չ, ըսաւ վերջապէս ցած ձայնով։ Քըրտուէլ այնչափ նրբամարմին չէ, կարճահասակ և գիւրուկ է։

— Դուք որ զինքը բաւական մտերմօրէն կը ճանչնաք, կը կարծէ՞ք թէ շանթարգելի մը շղթայէն ելլելու և կամ քինելու չափ ճկուն և դիւրաշարժ է։

— Ո՛չ, Ատիկա ճարտարութիւն մըն է, որուն անկարող կ'երեւայ ինծի։ Այն մարդը, որուն փախչիլը տեսայ, խիստ դիւրաշարժ մէկն էր։ Ծօննի Քըրտուէլ այդպիսի դիւրաշարժութիւն մը չունի։

— Գիտէ՞ք թէ Քըրտուէլ զբօսախաղի մը նուիրուած էր, — ըսել կ'ուզեմ ա'յնպիսի զբօսախաղի մը, որ միեւնոյն ատեն թէ՛ ճարտարութիւն և թէ՛ ֆիզիքական կորով մը պահանջէ։

— Ո՛չ, պատասխանեց Մէպէլ։ Ամէն պարագայի մէջ այդպիսի խօսք մը ըրած չէ, և որովհետեւ ամէն բան կ'ըսէր ինծի, անշուշտ պիտի դիտնայի։

— Լա՛ւ։ Այդ ամէնէն բացայայտ կերպով կը հետեւի թէ ձօննի Քըրտուէլ ոճիրին հեղինակը չէ։ Համոզուած եմ թէ անոր թելադրիչն է ինքը, բայց ստոյգ կ'երեւայ ինծի թէ նիւթական մասնակցութիւն մը չէ ունեցած։

— Տէ՛ր Աստուած, Ուրեմն կը կարծէք թէ իրեն համար այս դարչելի ոճիրը գործելու հաւանող մէ՞կը գտած է։

— Նիւ Եօքթի պէս մեծ քաղաքի մը մէջ չեն պակսիր անհատներ, որ դրամի համար միշտ պատրաստ են ամէն բան ընել։ Գձուծ և ցած հոգիներ կան, որ քանի մը ոսկիի համար ամէնէն սոսկալի ոճիրները կը գործեն։ Աւազակները, որոնք կը պահուրտին այն դարչելի կապելաներուն մէջ, ուր ոստիկանութիւնը ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուելէ ետք միայն կը համարձակի մտնել, միշտ պատրաստ են բոլոր վրիժառութիւններու գործիքները ըլլալ, կը բաւէ որ լաւ վճարուի իրենց։

— Բայց ահաւրի՛ բան է ատիկա, ըսաւ Մէպէլ։

— Տիկին Չիվրիլ, ներեցէք որ անզաղտնապահ հարցում մը ընեմ ձեզի հիմա։ Քանի մը շարաթուան միջոցին, ուր ձօննի Քըրտուէլի հետ նշանուած մնացիք, անշուշտ իրեն տուիք քանի մը նշանները այն խանդաղատանքին, զոր ցկեանս իրարու հետ միանալիք անձերը բնաւ չեն մերժեք իրարու։ Օրինակի համար, կրնամ հաւատարմել որ ձօննի տեղ

աւելի քաղցր և աւելի ընտանի անուն ժը տուած էք անոր :
դոնէ ժտերմութեան մէջ :

Մէպէլ թերթեալէս կարմրեցաւ :

— Ճիշդ է, ըսաւ : Շատ բնական չէ՞, քանի որ ան-
կեղծօրէն կը սիրէի զայն : Երբ զլուսի գլխի բլայինք, շա-
քունակեց պահ մը վարանելէ ետք և աւելի կարմրելով,
քնդհանրապէս «զանձա» կ'ըսէի իրեն և ինք ալ «պզտիկ
սիրելի» կ'անուանէր զիս :

— Ահ, կը տեսնէ՞ք : Եւ ասիկա յաճախ կը պատահէ՞ր :

— Ըսի թէ այսպէս կ'անուանէինք զիրար ամէն անգամ
որ մինակ բլայինք : Տղաքներու պէս կը զրօնէինք ասով :
Գաղտնի ոտականը քանի մը տող գրեց թերթ մը թուղ-
թի վրայ և երկնցուց տիկին Չիվրիլի :

— Կարգացէք սրբիկա, ըսաւ :

Մէպէլ հետեւեալը կարդաց :

«Գանձ (ձօննի), հասկցայ : Յուսահատ եմ և խորապէս
կը զգլամ : Ո՛ւր էք : Աշխարհ ընդարձակ է, ձեզի հետ պիտի
փախչիմ : — ՊԶՏԻԿ ՍԻՐԵԼԻ» :

Մէպէլ զարմանքով նայեցաւ փինքէրթընի :

— Շատ պարզ է, բացատրեց վարպետը : Այս երկտողը
պիտի հրատարակենք Նիւեօրքի բոլոր մեծ թերթերուն «Թըդ-
թակցութեան» բաժնին մէջ : Բըրտուէլ ապահովապէս պիտի
կարդայ : Սրգարեւ համոզուած եմ թէ հոս պահուած է : Զեզ
շատ կը սիրէ և ձեզմէ բաժնուելու չի համակերպիր առանց
դոնէ անգամ մը ձեզ տեսնել փորձելու : Եթէ այս ծանուցու-
մը կարդայ, ապահովապէս պիտի գրէ ձեզի : Այն ատեն տես-
նենք թէ ի՞նչ ընել պէտք է :

Վարպետը ոտքի ելաւ :

— Ուրեմն թերթերու խմբագրատունները երթամ այս
ծանուցումները հրատարակել տալու համար : Վաղ առտու
ձեր սունը կուգամ զխանալու թէ Բըրտուէլ պատասխան
տուած է ձեզի :

Մէպէլ Չիվրիլ այս խօսքերուն վրայ հրածեց առաւ
վարպետէն : Խեղճ կինը շատ փոխուած էր : Իր երբեմնի ամ-
բողջ զուարթութիւնը անհետացած էր և իր զիմադրիները
առած էին մեղամաղձոտ լրջութեան արտայայտութիւն մը,
որ թերեւս աւելի սիրուն և հրապուրիչ կ'ընէր զանունք :

Նաթ փինքէրթըն անմիջապէս զբաղեցաւ հրատարա-

կութիւնովը ծանուցումին, որ երեւցաւ կէս օրէ ետքի և
իրիկուն մեծ օրաթերթերուն մէջ : Յաջորդ առտու, այ-
ցելութեան գնաց մանկամարդ արուեստագիտունիին : Անիկա
ոճիրէն ետք ուղած չէր օր մը աւելի մնալ Ֆրէնք Չիվրիլի
վարձած յարկարամնին մէջ : Վախէն պիտի մեռնէր հոն :
Ուստի դարձեալ տեղաւորուած էր այն չէնքին մէջ, ուր կը
բնակէր ամուսնութենէն առաջ : Փինքէրթըն հոն երթալուն
պէս ընդունուեցաւ : Մէպէլ դիմաւորեց զայն, ձեռքը վար-
դադոյն թուղթէ նամակ մը բռնած :

— Նամակ դրեց ինձի, ըսաւ պարզապէս, բոլոր մար-
մինովը գողալով :

Գաղտնի ոտականը անմիջապէս առաւ նամակը ու
կարդաց :

Անիկա հետեւեալ կերպով խմբագրւած էր :

«Պաշտելիս. — Ձեր զեկոյցը կարգացի թերթին մէջ և
լալու աստիճան յուզուեցայ և զգածուեցայ : Լաւ դիտէի թէ
վերջի վերջոյ պիտի հասկնայիք զիս և թէ իմ ջերմագին
ոէրս վերջապէս արձագանգ մը պիտի գտնէր ձեր սրտին
մեջ : Պէտք է որ ամէն պարագայի մէջ տեսնեմ ձեզ և կա-
րենամ խօսիլ ձեզի հետ : Ահ, երբ կը խորհիմ թէ ի՞նչ ամէ-
նէն խօլ երազներս պիտի իրագործուին թերեւս, թէ դուք
պիտի հաւանիք ինձի հետ ամուսնանալ և ինձի հետեւիլ,
ինձի անանկ կուգայ թէ պիտի խենթեմ : Ամէն բան
պիտի ըսեմ ձեզ, ամէն բան, և դուք, ամենասիրեցեալ Մէ-
պէլս, պիտի տեսնէք թէ ձեր կարծածին չափ յանցաւոր
չեմ : Վաղ իրիկուն, մութը կոխած միջոցին, ձեզ պիտի
սպասեմ Հարաւի դարաստանին մէջ : Մեզքս ձեր վիզը, եթէ
չգալու բլաք, Ձեմ վախնար որ կը մատնէք զիս : Ես գի-
տեմ որ դուք ուղղամիտ էք : Եթէ որոշած էք զբել ինձի,
ըսել է թէ կը ներէք ինձի : Ինչո՞ւ վախնայի
թակարդէ մը : Եթէ ամբողջ աշխարհ զիս դատաւարտէ ու
անիծէ, հոգս անգամ չէ, քանի որ դուք կը հասկնաք ու
կը սիրէք զիս. — Ձերդ յաւէտ ՃՈՆՆԻ» :

Երբ փինքէրթըն աւարտեց այս նամակին ընթերցումը,
նայեցաւ տիկին Չիվրիլի ու տեսաւ որ անիկա իրեն կը
նայէր անձկութիւնով մը : Կին եղած պիտի չըլար եթէ
տարփանքով առկուսն այս նամակը տպաւորութիւն մը գոր-
ծած չըլար իրեն վրայ :

— Ա՛հ, Մր. Փինքէրթըն, ըսաւ, եթէ ստուգիւ անմեղ էր, եթէ ստուգիւ երեւցածին չափ յանցաւոր չէր: Ուրեմն ես պիտի ըլլամ իր կորստեան պատճառը: Ա՛հ, այս մտածումը սոսկալի՛ է:

— Տիկին Զիվրիլ, ըսաւ վարպետը հանդարտօրէն, մի՛ խղճահարիճ: Դատական իշխանութիւնը մանրազնին քննութիւն մը պիտի կատարէ, վստահ եղէ՛ք, և գիտակցութեամբ է որ վերջապէս պիտի որոշէ ձօննի Քըրտուէլի յանցապարտութիւնը կամ անմեղութիւնը:

— Բայց չկարդացի՞ք: Կ'ըսէ թէ վստահութիւն ունի վրաս, թէ չի վախնար որ կը մատնեմ զինքը: Համոզուած է թէ զինքը սիրելու համար հրատարակել տուած եմ այդ ծանուցումը, որուն նպատակն է սակայն զինքը խարել և ծուղակի մը մէջ ձգել: Իր վստահութիւնը այսպէս չարաչար դործածելը զարչելի բան չէ՞:

Փինքէրթըն յօնքերը պռստեց:

— Տիկին Զիվրիլ, ըսաւ հաստատուն ձայնով մը, մի մոռնա՛ք թէ խնդրոյ առարկայ մարդը իր նմաններէն մէկը սպաննած կամ սպաննել տուած ըլլալու կասկածին տակ կը գտնուի: Անշուշտ սփիւն մէջ մատ ունի: Եթէ ինք չէ գործած, մեղսակից մը ունէր, կամ գէթ ինք զինած է բազուկը մարդու մը, զոր ստակի միջոցաւ ձեռք ձգած է: Եւ կը կարծէք թէ գթութեան արժանի՞ է:

Մէպէլի դէմքը անողոք խստութեան արտայայտութիւն մը առաւ:

— Ո՛չ, ըսաւ, ես արիւն թափողներէն սոսկում կ'զգամ այն աստիճան որ կարծեմ թէ պիտի կրնամ առանց վարանելու սպաննել մարդասպան մը, եթէ անոր դէմը զրոնութիւն:

— Տեսա՞ք, շարունակեց Փինքէրթըն:

— Եւ յետոյ հիմակուհիմա խնդիրը ձօննի Քըրտուէլը ձեռք անցընելուն վրայ է: Եթէ ստուգիւ անմեղ է, շուտով ազատ պիտի արձակուի, կ'երաշխաւորեմ: Ուրեմն այս իրիկուն պիտի երթա՞ք Հարաւի դարաստանը, այնպէս չէ՞:

— Պիտի երթամ, պատասխանեց Մէպէլ Զիվրիլ, բայց զինեալ պիտի երթամ:

— Ես ձեր մօտը պիտի գտնուիմ, ըսաւ Փինքէրթըն: Բնաւ մի՛ վախնա՛ք: Երբ Քըրտուէլ տեսնէ թէ ծուղակի մը մէջ ինկած է, ես իսկոյն պիտի միջամտեմ:

Վերջին կարգադրութիւնները եղած ըլլալով այսպէս, վարպետը քաշուեցաւ:

Օրուան մնացեալ բոլոր ժամերուն մէջ Մէպէլ վերջին ծայր ջգայնոտած և յուզուած էր: Բանի մը ժամէն ետք պատահելիքը աչքին առջեւ բերելով կը սարսափար: Անհամբեր էր շուտով վերջացնելու, որպէս զի այս մղձաւանջէն ազատէր վերջապէս: Յետոյ, իրեն անանկ կուգար որ ժամերը շատ շուտով կ'անցնին և կը մազթէր որ բնաւ իրիկուն չըլլար: Դողդացող ձեռքով մը պզտիկ ստրճանակ մը առաւ գրասեղանին մէջէն և վեց գնդակ զետեղեց անոր մէջ: Ասիկա իր կողմէ հերոսութիւն մըն էր, վասն զի սովորաբար գէշութիւն կ'զգար գրեթէ երբ լեցուած գէնք մը տեսնէր: Բայց զգուշութիւնը անհրաժեշտ էր այն բանին համար, զոր ընել կ'ուզէր այդ իրիկուն: Ձօննի Քըրտուէլ անշուշտ վերջապէս պիտի նշմարէր թէ ծանուցումը ճարտարօրէն լարուած ծուղակ մըն էր սիւնի, և անիկա պէտք եղածէն աւելի ցոյց տուած էր արդէն թէ ինչ բաներ ընելու կարող էր իր ծայրայեղ զայրոյթին մէջ:

Վերջապէս ճամբայ ելլելու վայրկեանը եկաւ: Իր տունէն մինչև Հարաւի դարաստանը գրեթէ երեք քառորդ ժամուան հեռավորութիւն կար և որոշած էր քալելով երթալ: Կը յուսար թէ քալելուն շնորհիւ ջիղերը պիտի հոնադարձէին: Կը հասկնար թէ ձօննի Քըրտուէլ ինչո՞ւ համար մութին ժամադիր եղած էր: Անկիւն մը պահուրտելով, պիտի կրնար ստուգել թէ իր նախկին նշանածը առանձին կուգար: Եւ յետոյ, նոր արիող մթութեան շնորհիւ պիտի կրնար աւելի դիւրութեամբ պահուրտիլ երբ ոտիկանութիւնը, լուր առած ըլլալով, փնտռէր զինքը: Ուրեմն այնքան վստահ չէր Մէպէլի ուղղամտութեանը վրայ, որքան կը հաւատէր իր նամակին մէջ: Ամէն պարագայի տակ, գործը կարգադրած էր անհաճոյ անակնկալէ մը զերծ մնալու համար:

Մէպէլ քանի՛ կը մօտենար դարաստանին, այնքան կ'աւելնար անձկութիւնը: Սիրտը տարօրինապէս սեղմուած էր

և մեքենական շարժումով մը սեղմեց զրպանին մէջ պահած պղտիկ ատրճանակին բունը: Երբ դարաստանին առաջին ծառերուն առջև հասաւ, բնազդաբար կեցաւ: Իր ետեւը, աղմկալից և ոգեւորեալ փողոցներուն մէջ, կազը կտուցները և ելեքտրական կանթեղները կը վառէին ամէն կողմէ, վասն զի մութը կը սկսէր տիրել: Ծիշտ ատենն էր: Մէպէլ պահ մը կարծեց թէ պիտի նուաղէր: Քաջութիւն պիտի ունենա՞ր ինքզինքը վտանգել մթութեան մէջտեղ, այդ բարձրաբերձ ծառերուն տակ ու այդ ընդարձակ դարաստանին մէջ, ուր անշուշտ այդ ժամուն մարդ սանք չկար: Բայց ապահովուեցաւ, խորհելով թէ Նաթ ֆինքերթըն, իր խոստումին հաւատարիմ, հոն մօտը ըլլալու էր, իր վրայ հսկելու և վտանգի պահուն զինքը պաշտպանելու համար: Ինքնիրեն ըսաւ թէ խնդիրը ձերբակալելուն վրայ էր ոճրագործ մը, այսինքն այն մարդը, որ իր ամուսինը սպաննած էր իր հարսնիքին դիշերն իսկ, — և անսանձան թարկութիւն մը զգաց: Այո՛: Ծօննի Քըրտուէլի ոճիրը վատ և գարշելի եղած էր: Եթէ Ֆրէնք Չիվերլի գէմ օրինաւոր վանդաւորներ ունէր, պէտք էր որ ցորեկ ատեն մենամարտէր անոր հետ: Պարկեշտ մարդու մը արժանի միակ վարձունքը այդ էր: Հետեւաբար Մէպէլ, զայրոյթէն տարուած, չվարանցաւ այլ ևս: Այդ թշուառականը պէտք էր որ ամէն գոտի պատժուէր: Եթէ հիմա չձերբակալէին զինքը, ո՛վ գիտէ թէ իր արիւնարբու կատաղութեանը մէջ տակաւին ի՞նչ ոճիրներ կրնար գործել: Բարկութիւնն և ատեղութիւնը վերջապէս յաղթած ըլլալով իր երկիւղին, որոշումը տուաւ և վճռաբար յառաջացաւ:

Վայրկեան մը ետք, դարաստանին անցքերուն աւազը կը շաչէր իր քայլերուն տակ: Շատ չանցած անհետացաւ հսկայ ծառերուն ստուերին ներքեւ: Սիրտը ուժգին կերպով կը բաբախէր և մտահոգ ակնարկներ կ'ուղղէր ամէն կողմ:

Ծօննի Քըրտուէլ, որ տեղ մը պահուըտած էր, անշուշտ իր բոլոր շարժումները կը լրտեսէր: Այս մասին այլ ևս բնաւ տարակոյս չունէր դարաստան մօտեցու վայրկեանէն ի վեր: Անիկա շատ հաւանաբար իրեն կը հետեւէր, ծառերուն կամ թաւուտներուն պաշտպան հովանիին տակ ծածկուելով և նպաստաւոր վայրկեանին կ'սպասէր մօտենալու և խօսելու համար:

Բայց անշուշտ զինքն ալ կը հետապնդէին և եթէ Մէպէլ Չիվերլի գէմ գէշ դրդում մը ունէր, մէկը կար հոն, որ պիտի կրնար արգելել այդ դիտումին գործադրութիւնը:

Այդ ժամուն Հարաւի դարաստանը գրեթէ բոլորովին ամայի էր: Որչափ որ փողոցները աղմկալից և ոգեւորուած էին և լեցուն էին բազմութիւնով մը, որ, դիշեր եղած ըլլալուն համար, իր հաճոյքներուն կը վազէր, նոյնչափ ամայի և լուռ էին դարաստանին ճամբաները, կեանքին մէջ հազիւ երկու կամ երեք անգամ անցած էր ոնկէ:

Նաթ ֆինքերթընի խորհրդով, սեւեր հագած չէր, ինչպէս կը վայլէր հազիւ քանի մը օրէ ի վեր այրիացած կնոջ մը: Վարպետը դիտել տուած էր իրեն թէ անհրաժեշտ էր հաւտացնել Ծօննի որ իր ամուսինին մահը բոլորովին անտարբեր կը ձգէր զինքը: Եթէ այն իրիկունը բաց դոյն չըրջագետ մը հագած ըլլար՝ ոճրագործը պիտի կարծէր թէ իրեն ի պատիւ հանած էր սուգի զգեստները:

Այս պատճառներուն առջև տեղի տալով, Մէպէլ ամառնային արդուզարդ մը տուած էր, որ շատ աղուոր կը վայլէր իրեն: Ուստի, իր ճամբուն վրայ, քանիցս տեսաւ հիացիկ ակնարկներ, որոնք զինքը փաղաքեցին: Կին մը երբեք անզգայ չի մնար իր գեղեցկութեան մատուցուած այդ լուռ յարգանքէն:

Գրեթէ դարաստանին մէջտեղը հասած էր և կ'ուղղուէր դէպի կիսաբոլոր վոյր մը, որ նստարաննորով չըջապատուած էր: Յանկարծ աւազին վրայ աղմուկ հանող և արագ արագ մօտեցող քայլերու ձայնը լսեց:

— Ան է, ըսաւ ինքնիրեն:

Իրեն անանկ կուգար որ սիրտը կը դադրէր բաբախելէ: Դարձեալ սեղմեց զրպանէն մէջ գտնուած պղտիկ ատրճանակին բունը:

Ստուգիւ ան էր: Մօտեցաւ, դիտարկը հանեց և թեւը բռնեց Մէպէլի, որ բնազդական շարժումով մը քայլ մը նահանջեց որպէս թէ սողունի մը դպած ըլլար, ու թեւը ազաանց:

Ծօննի Քըրտուէլ խիստ անստղիւրտ վայելչութիւնով մը հագուած էր և զինքը այդպէս տեսնող մարդ մը անշուշտ

մաքէն պիտի չանցընէր հասարակ սփռադործի մը տեղ դնել։
Հազած էր բացդոյն զգեստ մը, դեղին կօշիկներ և դրած էր
խոշոր «բանամա» մը։ Ի մի բան, ամէն կերպով կը նմանէր
ամերիկեան բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ վիտացող հա-
րուստ և վայելուչ թափառաշրջիկներուն, անգործներուն,
որոնք կը կարծեն թէ թղթախաղը, արշաւները և զբօսա-
խաղերը բանաւոր էակի մը կեանքի միակ նպատակներն են։

— Մէպէլ... դո՛ւք, վե՛րջապէս, միմոացած էր սի-
րավառ շեշտով մը և անոր թեւը բռնելով։

Բայց երբ զվաց թէ անիկա յանկարծ քաշած էր իր
թեւը, երբ տեսաւ անոր դէմքը, որ մեռելի պէս տմոռնած
էր, երբ անոր ակնարկներուն մէջ կարդաց սոսկումը եւ
առեւթիւթիւնը, զորս կը ներշնչէր, սաստաց ու դողդոջեց։

— Է՛, ի՞նչ, Մէպէլ, պոռաց, այդպէ՞ս կը գտնեմ ձեզ,
թերթերուն մէջ ձեր հրատարակած ծանուցումէն եւ այն
նամակէն ետք, զոր ստացաք ինձմէ։

Մէպէլ անոր երեսը կը նայէր անշարժ եւ արհամարհալից։

— Իրա՞ւ, պատասխանեց, կարծեցի՞ք թէ մարդաս-
պան մը...

— Ես մարդասպան մը չեմ, այդ ոճիւրը գործողը ես
չեմ։ Աստուած գիտէ թէ ես չէի ուղեր։ Եկէ՛ք, պիտի
պատմեմ ձեզի...

Նստարանի մը վրայ ինկաւ, յուսալով թէ իր քովը պիտի
նստէր։ Բայց անիկա չնստաւ։ Ուրի վրայ կեցաւ անոր
առջեւ, քանի մը քայլ անդին։

Ճօնի գլուխը ծռեց և խաւորտ ձայնով մը շարունակեց։

— Այո՛, կը խոստովանիմ, Դրէնք Չիվրիլէն վրէժս լու-
ծել կ'ուզէի, հոգիիս բոլոր ոյժովը կ'ուզէի։ Ան չէ՞ր որ
ամբողջ գոյութիւնս փճացուց, ան չէ՞ր որ ինձմէ յափշտա-
կեց ինչ որ աշխարհի մէջ ամէնէն սիրելի էր ինձի, այսինքն
յափշտակեց ձեզ, իմ ամենասիրելիս, իմ պաշտելիս։ Այն
առեւն էր որ սերիչի մը յանձնեցի վրէժս լուծելու հոգը։
Բայց չէի ուղեր որ սպանութիւն մը գործուի, ո՛չ, հազար
անգամ ո՛չ, Պարզապէս կ'ուզէի...

Յանկարծ կեցաւ, դիտելով որ Մէպէլ, որուն յուզումը
և մտահոգութիւնը վայրկեանէ վայրկեան կ'աւելնային,
անձկալից ակնարկներ կ'ուղղէր ամէն կողմ։ Գիտէր թէ
Փինքէրթըն հեռուն չէր։ Ինչո՞ւ չէր վազեր ուրեմն։

Ճօնի Բրրաուէլ ընդմիջեց և ոտքի ելաւ բարձր ճիչ մը
արձակելով։

— Մատնութի՛ւն, մատնութի՛ւն։ Դուք մէկուն կ'սպա-
ռէ՞ք։ Ծուգա՛ղ մը լարեցիք ինձի։

Դաշոյն մը հանած էր և հիմակ անոր առջեւ կը ցցուէր։
Մէպէլ, սարսափէն քարացած, ամենափոքր շարժում մը
ընելու անկարող կ'զգար ինքզինքը։ Այլ եւս իր ստրճա-
նակին վրայ ալ չէր խորհեր։

— Գարշելի և նենգամի՛տ, կը պոռար երիտասարդը
ինքնիրմէ դուրս ելած։ Իմ վատհուծիւնս և սէրս չարա-
չար կը գործածէք զիս հոս բերելու և յանձնելու համար։
Բայց վրէժս պիտի լուծեմ։ Դուք մէկ հարուածով ամբողջ
սէրս մեռցուցիք սրտիս մէջ։ Յետոյ ի՛նչ կ'ուզեն թող ընեն
ինձի, բայց դուք պիտի մեռնի՛ք։

Դաշոյնին շեղբը արդէն կը փայլէր վեր վերցուցած
ձեռքին մէջ, բայց նոյն պահուն մարդ մը մէջտեղ ելաւ և
խոյացաւ թշուառականին վրայ։ Ճօնի Բրրաուէլի թիւին
իջած հարուած մը մացառներուն մէջ թօցուց դէնքը։ Հայ-
հոյութիւններ լսուեցան, կարճ կռիւ մը տեղի ունեցաւ։
Յետոյ երիտասարդը կատաղութենէն ազդակ մը արձակեց,
զգալով որ ձեռնակապի կը դարնուի։ Նաթ Փինքէրթըն,
— վասն զի ան էր որ բարերախտաբար միջամտած էր —
ստիպեց դաշն որ նստարանին վրայ բազմի։

Մէպէլի բարկութիւնը կրկնապատկուեցաւ այս տեսա-
րանէն։ Իր շարժումները ջլատող տարօրինակ թմրութիւնը
վերջապէս թօթափելով ու այլ եւս ուրիշ բանի վրայ չխոր-
հելով բայց եթէ վրէժը լուծել այն մարդէն, որ զինքը ըս-
պանեմ փորձած էր, սարճանակը հանեց և Ճօնիին մօտե-
նալով ուղղեց անոր վրայ։

— Թշուառակա՛ն, պոռաց, այսքան յանդգնութիւն։
Բայց Նաթ Փինքէրթըն, որ անոր զիմացիներուն վրայ
կը կարդար ինչ որ պիտի ընէր, դարձեալ միջամտեց։

— Կեցէ՛ք, տիկին Չիվրիլ, ըսաւ ծանր ձայնով մը։
Այս մարդը սպաննելու իրաւունք չունիք։ Զանկա պատ-
մելու հոգը արդարութեան ձեռքէք։

Հաստատուն ձայնով մը արտասանուած այս խօսքերը
կնոջ վրայ առաջ բերին զազանի ոստիկանին սպասած ազ-
դեցութիւնը։ Աւելի տմոռնեցաւ, բոլոր մայմինովը դողա

սկսաւ և սոսկումի շարժումով մը հեռուն նետեց զէնքը, զոր պարպելու վրայ էր:

Պորոնիկ հառաչ մը ելաւ կուրծքէն և արտին խորէն օրհնեց զխաղաձը, որ մատը ատրճանակին ըլծակին վրայ զնեկ տուած չէր:

Ճօննի Քրրտուէլ, որ ձեր ճերմակ կտրած էր, նստած կը մնար իր տեղը: Կ'զգար թէ կորսուած էր և թէ յոյս չկար այլեւս:

Փինքէրթըն անոր մօտեցաւ:

— Է՛ ուրեմն, Ճօննի Քրրտուէլ, ըսաւ անոր, ահաւասիկ անակնկալ մը, որուն չէիք սպասեր, այնպէս չէ՞:

— Ո՛չ: Նախզգացում ունէի թէ զիս հոս բերելով ծագակ մը լարուած էր: Ուստի կ'զգուշանայի: Շարունակ հակեցի Մէպէլի վրայ, դարաստան մտնելու վայրկեանէն ակեալ: Իրեն հետեւեցայ առանց իր ուշադրութիւնը գրաւելու և երբ աղէկ մը համոզուեցայ թէ առանձին եկած էր, այն ատեն միայն մօտեցայ իրեն:

— Է՛ ուրեմն, գիտցէք որ ես ձեր ետեւն էի իրիկուան ժամը 5էն ի վեր, այսինքն այն վայրկեանէն, ուր դուք դարաստանին վանդակորմէն անցաք:

Ճօննի Քրրտուէլ անոր երեսը նայեցաւ աչքերը խոշոր խոշոր բացած:

— Դուք Նաթ Փինքէրթընն էք, այնպէս չէ՞, հարցուց յանկարծ:

Վարպետը խոնարհեցաւ: Քրրտուէլ զլուխը ծռեց համակերպող երեւոյթով մը:

— Ամէն բան կը բացատրուի, ըսաւ վերջապէս: Ուրիշ մը երբեք պիտի չյաջողէր զիս ձեռք անցընել: Ի՛նչ անմիտ եղայ: Թողուցի որ սա կինը այսպէս խաբէ զիս: Աւա՛ղ, աչքը կոյր է: Ներսէս ձայն մը կը պոռար ինծի թէ այս աղետալի ծանուցումին պատասխանելով, ինքզինքս կորստեան կը մօտնէի անդարձանելի կերպով: Բայց սէրս չկրցաւ այդ բանը ընելէ արգիլել զիս: Սէրո, կիրքը, տարակոյսը, խղճահարութիւնը կը չարչարէին զիս և կերպով մը կը կաշկանդէին իմ ազատ կամքս: Ուստի գրեցի և ժամադրութիւն առի իրեն, յուսալով թէ ամէն բան կրնայ կարգադրուիլ տակաւին: Այս խօլ յոյսն էր որ հոս բերաւ զիս: Երիցս յիմար: Եւ այժմ ամէն բան կորսուած է: Արդարու-

թիւնը իր ծանր ձեռքը պիտի իջնցնէ իմ վրաս: Ի՛նչ կրնամ ընել ասոր դէմ:

Վերջին անգամ մը նայեցաւ Մէպէլ Չիվրիլի, որ գլուխը անդին դարձուցած էր ակամայ: Յետոյ ոտքի ելաւ:

— Օ՛ն, Մր. Փինքէրթըն, ձեր Լալսնաւորն եմ, մեկնի՛նք, ըսաւ:

Մէպէլ Չիվրիլ նշան մը ըրաւ զազանի ոտիկանին: Հասկցնելով անոր թէ անկարող էր աւելի երկար ատեն հանդուրժել այս արտապատճառ տեսարանին և նախապառիւ կը համարէր քաշուիլ: Հեռացաւ արագ քայլով մը, մինչ զազանի ոտիկանը դարաստանէն դուրս կը հանէր Քրրտուէլը և կառք մը կը նստեցնէր զայն, բանտ առաջնորդելու համար:

ԲՈՒՆ ՅԱՆՏԱԻՈՐԸ

Յաջորդ առտու Նաթ Փինքէրթըն կը ներկայանար Քրրտուէլի գործով զրազող հարցաքննիչ դատաւորին, որ վարպետը ընդունեց ամենասիրալիր կերպով և անկեղծօրէն շնորհաւորեց զայն իր ձեռք բերած արագ յաջողութեանը համար:

Առջի իրիկուն, իր կալանաւորը բերելով, զազանի ոտիկանը բացարձակապէս պատուիրած էր որ Քրրտուէլի ձերբակալուածը չտարածայնուի: Պարտք համարեց այս լռութեան պատճառները բացատրել դատաւորին:

— Իմ հաստատ համոզումս սա է թէ, ըսաւ, Ճօննի Քրրտուէլ ինք սպաննած չէ Ֆրէնք Չիվրիլը: Կը կարծեմ թէ անիկա ֆիզիքապէս ո՛չ բաւական զօրաւոր և ոչ բաւական ճկուն է որ կարենայ շանթարդելին պարանին միջոցաւ բարձրանալ մինչև րաց պատուհան մը և ո՞՞րքը գործելէն ետք նոյն ձամբով փախչիլ: Եւ յետոյ, այն տեսակցութեան միջոցին, զոր երէկ տիկին Մէպէլ Չիվրիլի հետ ունեցաւ ժամադիր եղած դարաստանին մէջ, ամենաբացարձակ կերպով հաւաստեց թէ, վրէժխնդրութեան իր ծարաւին հակառակ, վայրկեան մը իսկ խորհած չէր սպանութեան մը վրայ: Միւսին, այսինքն մեղսակիցին, կամ աւելի ճիշդը՝ բուն մարդասպանին պատճառաւ է որ փախաքեցայ առժամապէս զազանի պանել Քրրտուէլի ձերբակալութիւնը: Կը հասկնաք

որ եթէ ինչորոշ առարկայ անձը իմանայ անցած դարձածը, պիտի փախչի:

— Անշուշտ, բնաւ հարցաքննիչ դատաւորը: Եթէ զիտնայ թէ ո՞վ ձերբակալած է Ճօննի Բրրտուէլը, բոլորէ մը իսկ պիտի չկորսնցնէ փախուստ տալու համար:

Զանգակը զարկաւ և հրամայեց որ կալանաւորը բերեն: Բանի մը վայրկեան ետք Բրրտուէլ սենեակէն ներս կը մտնէր: Տարաբախտ մարդը կարծես թէ անէացած էր: Դէմքը ծայրայեղ կերպով տոգունած էր: Զգալով որ ուրացումը անուշուշտ պիտի ըլլայ, որոշած էր ամենակատարեալ խոստովանութիւններ ընել:

Իր զիտաւորութիւնը յայտնեց դատաւորին և աւելցուց.

— Կը յուսամ թէ իմ անկեղծութիւնս նկատի պիտի առնուի և նուազ խստութեամբ պիտի դատաւարտեն զիս, վասն զի Ատուած վկայ որ բնաւ չեմ ուզած Զիվրիի թիւի մեռնիլը:

Դատաւորը աթոռ մը տուաւ անոր, որուն վրայ ինկաւ ծանրօրէն: Բաւական ատենի պէտք ունեցաւ յուղումը հանդարտեցնելու համար և երբ վերջապէս կրցաւ խօսքը շարունակել, գողգոթուն և հատկապէս ձայնով մը ըսաւ.

— Արդէն զիտեք թէ ի՞նչ եղած է այս բոլոր աղետալի պատմութեան մեկնակէտը: Դիտե՛ք արդէն թէ այն իրիկունը, ուր Օր. Մէպէլ Հարտէյի հետ նշանախօսութիւնս կը կատարուէր, ի՞նչպէս Զիվրի յանկարծ իմ առջևս հցուեցաւ և ամբողջ երջանկութիւնս քանդեց փճացուց, երեւան հանելով դադարեց մը, զոր երկար ատենէ ի վեր մոռացութեան մէջ թաղուած կը կարծէի: Աստուած իմ, այսօր կրնամ ըսել որ երբ Ուիլիլմ Կրիսթիանի վաճառատան մէջ այդ գեղծումները գործեցի, ի բնէ ապականած մէկը չէի, ընդհակառակը: Դէշ օրինակներ, խաղը, զբաւներու մոլութիւնը ուղղութենէ չեղեցուցին զիս և այն սոսկեղ գործեցի այդ յանցանքը, զոր անկէ ի վեր քաւած եմ անողորմաբար: Բանտարկութեանս միջոցին, ինքնամիտօքուած էի և երդում ըրած էի որ այսուհետեւ մեղադրելի արարքի մը մէջ չգտնուիմ: Աշխատատէր և պարկեշտ կեանքով մը անցեալս պիտի քաւէի: Կրնամ ըսել թէ այս ուխտս պահեցի: Աշխատութեանս շնորհիւ տակաւ առ տակաւ նախանձելի վիճակ մը ձեռք բերի: Թոշակս կը բաւէր սէտքերուն և

կ'աւելնար ալ: Ամէն տարի դումար մը մէկ կողմ կը դնէի: Շատ չանցած տէր եղայ պզտիկ դրամագլուխի մը, որ արհամարհուելիք բան մը չէր: Մինչ այս մինչ այն, Օր. Մէպէլ Հարտէյի սիրահարուեցայ և ուրախութեամբ տեսայ որ սէրս կը փոխարինուէր: Մարդոց ամէնէն երջանիկն էի: Ահա այն ատեն իմ երանութեանս մէջտեղ էր որ պայթեցաւ շանթի հարուածը, զոր զիտեք: Միեւնոյն ատեն պատիւս և գիրքս կը կորսնցնէի: Եւ այ՛, զոր կը սիրէի, իր երեսը ինձմէ կը դարձնէր սոսկուժով: Դուք իմ տեղս եղէք և փորձեցէք հասկնալ թէ ի՞նչ զգացումներ կը յուզէին զիս: Սիրտս վայրագ ատելութիւնով մը լեցուած էր Զիվրիի Զէմ, — այն երջանիկ ոսոխին, որ, — չուտով իմացայ և ափկա վերջին հարուածը եղաւ —, կը պատրաստուէր իմ նշանածս եղած աղջկան հետ ամուսնանալ: Ա՛յ վրէժս լուծելու վրայ միայն կը խորհէի և ատելութիւնս մղեց զիս ձեռնարկի մը, որ սոսկալի հետեւանքներ պիտի ունենար առանց իմ ուղեկուս: Ծպտեցայ և Նիւ Եօրքի մութ խաւերուն մէջ շրջեցայ յուսալով դտնել խղճահարութենէ դուրկ մէկը, որ պատրաստ ըլլար իբր գործիք ծառայել իմ վրէժ-խնդրութեանս: Զէի ուզեր որ ես անձամբ զործ ունենամ Զիվրիի հետ: Բայց քիւսախնդրութենէ կուրցած, երդում ըրի դատ մը տալ, զոր պիտի յիշէր ամբողջ կեանքին մէջ: Վերջապէս փնտռած մեղսակիցո դտայ օր մը երբ մտած էի Տէննի անուն մէկու մը կապելան, որ կը դտնուի մեր քաղաքին ամէնէն նեղ ու ամէնէն աղտոտ փողոցներէն մէկուն մէջ:

— Տէննիի կապելան, ընդմիջեց Փինքէրթըն: Դիտեմ: Արդէն քանի անգամներ մարդ ձերբակալած եմ հոն: Այդ Տէննին իր կապելային մէջ կ'ընդունի Նիւ Եօրքի և Միացեալ Նահանգներու ամէնէն յոռի չարագործները:

— Յիշեալ անձը, չարունակեց Բրրտուէլ, ծաղկախոտէն ամբողջովին սպիտամ մէմքով մէկն էր, որ, ի լրումն ծախողութեան, միականի էր: Կաշիէ տափառ մը եւ կապոյտ շապիկ մը հագած էր: Կեանքիս մէջ երբեք չեմ տեսած մէկը, որ լեցուն դաւաթներով այնչափ ուռն եւ ուխքի խմէ առանց բնաւ անհանգիստ ըլլալու: Անոր տեսքը վախ կը պատճառէր:

Դադարնի ոստիկանը յանկարծ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ:

— Կապոյտ գլխանոց մը չունէ՞ր, զոր, գլխին ձախ կողմին վրայ ծռած էր, հարցուց։

— Այո՛, պատասխանեց Քրտուէլ բոլորովին զարմացած։

— Լա՛ւ, կը ճանչնամ այդ մարդը և արդէն գործ ունեցած եմ հետը։ Ընէն Կորմէնսն է, ամենախորամանկ չարագործ մը, որուն հանդիպած ըլլամ երբեք։ Արդէնչառ անգամներ բանտարկուած է, բայց բնաւ կրցած չէն աւելի ծանր պատիժներու դատապարտել զինք, թէեւ քանիցս կառկած ուած է իւրեւ մարդասպան։ Կարծեմ թէ այս անգամ ձեռքերնիս է եւ կառափնատէն պիտի չազատի։ Ծարուհակեցէք։

— Ուստի մէկ կողմ առի այդ մարդը եւ խնդրեցի մընք Զիվրիլի խաղալ աշնայիս խաղ մը, որ երբեք չմոռցուի։ Հաւանեցաւ եւ երկու հազար տոլար ուզեց։ Ասիկա զրէթէ իմ խնայութեանս կէսն էր։ Ատելութենէն կուրցած, վճարեցի առանց սակարկելու։ Անպիտանը սոսկալի ժպիտով մը հաւատեց ի՞նչ թէ յանձնարարութիւնս շուտով եւ աղէկ պիտի կատարուի եւ թէ գոհ պիտի ըլլամ իրմէ։ Հետեւեալ օրը մընք Զիվրիլ սպաննուած էր։ Այս լուրը առնելուս պէս ի՛նչ ըլլալս չգիտցայ։ Աստուած ալ գիտէ թէ չէի ուզեր որ գործը սինչեւ այդ տեղուանքը երթար։ Եւր տաւմը կարդացի լրագիրներուն մէջ, կարծեցի թէ պիտի խենթեանայի։ Անմիջապէս հանկցայ թէ օտարկանութեան կասկածները իմ վրաս պիտի ծանրանային և ինքնիրենս ըսի թէ խոհեմութիւն էր անհետանալ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու։ Եւ յետոյ կենալու պատճառ մըն ալ չունէի։ Համոզուած ըլլալով թէ բաթրոնս խալտառակաբար պիտի վռնուէր զիս երբ իմանար Մէպէլի հետ նշանախօսութեանս իրիկունը ծագած դայթակղութիւնը, ես կանխեցի և հրաժարականս զրկեցի։ Պիտի բնակէի Ուիլքեմ Եթրիթ, կնոջ մը քով, զոր երկարատեանէ ի վեր կը ճանչնայի և զիտէի թէ անոր տան մէջ ապահով պիտի ըլլայի։ Որոշած էի հոն պահուլուիլ և թողուլ որ փոթորիկը անցնի։ Բայց ընթերցումը այն զեկոյցին, զոր հրատարակել տուիք թերթերուն մէջ, ըտր զեղեցիկ որոշումներս ջուրը ձգեց։ Միրոզ մարդը կոյր կ'ըլլայ և Մէպէլէն բաժնուելէս ի վեր առաջուրնէ աւելի կը սիրէի զայն։ Այս իրիկուն երբ տունէս դուրս ելայ, հանկցայ թէ շատ հաւանաբար դէպ ի կորուստ էր զիմէի, բայց կամքէս աւելի զօրաւոր ուժ մը կը մղէր զիս։ Որոշած էի ամէն բան խաղալ այս վերջին թուղթին վրայ, ի՛նչ որ ալ պատահէր։ Վերջապէս հարկ էր լինցնել մէկ կամ միւս կերպով։

Ճօննի Քրտուէլի այս խիստ համարձակ ու անկեղծ խոստովանութիւններէն կը հետեւէր թէ անիկա կարծուածին չափ յանցաւոր չէր։ Այսու հանդերձ, իր շատ երջանիկ ոտխէն վրէժ լուծելու համար գործածած եղանակը ծանր պատասխանատուութեան մը կ'ենթարկէր զինք։ Ընէն Կորմէնսի հետ համաձայնելէ առաջ պէտք էր որ ինքնիրեն ըսէր թէ այդպիսի թշուառական մը ո՛ր և է խղճահարութեան առջև չի կասիր և երբեք չի վարանիր սպաննել մարդ մը թէ՛ շահու և թէ վրէժխնդրութեան համար, եթէ պարզ հաճոյքի համար չէ։ Փինքէթթըն այս կէտը հանկուց Քրտուէլի, որ խղճահարութենէն տանջուելով, նոյն իսկ չփորձեց ինքզինքը արդարացնել։ Երբ պահապանները եկան զինքը նորէն բանտ տանելու համար, բառին բուն նշանակութեամբ ընկճուած էր և առանց բառ մը ըսելու թողուց որ տանին զինքը...

Տէննիի կապելան կը գտնուէր Նիւ Եօրքի ամէնէն աղետոս փողոցներէն մէկուն մէջ։ Գէշ համբաւ մը ունէր և երբ օտարկանները հոն երթային ձերբակալութիւն մը ընելու համար, մեծ թիւով և իրենց ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած կ'երթային։

Շատ ցուրտ և անձրեւոտ եղաւ գիշերը այն օրուան, ուր Ճօննի Քրտուէլ վերեւ պատմուած խոստովանութիւնները ըրած էր։ Տէննիի կապելան լեզ լեցուն էր։ Մանաւանդ անկիւն մը, կըսր սեղանի մը շուրջ, մեծ աղմուկ կը յարուցուէր։ Հոն զիւային արարած մը կար, ծաղկախէն սպիտած դէմքով, որ իրարու ետեւէ շիշերով ուխքի բերել կուտար։ Միականի էր և ձախ ախանջին վրայ ծռած կապոյտ գլխանոց մը դրած էր։ Սեղանին շուրջը նստած հրաւիրեալներուն մէջ մէկը կար, որ աւելի կը պատուաւէր և միւսներէն աւելի աղմուկ կը յարուցանէր։ Արդէն առաջին անգամ էր որ Տէննիի կապելային մէջ կը տեսնէին զայն։ Բայց ներս մտնելէն ի վեր, իր պարզուկ երեւոյթովը չահած էր հոն գտնուող բոլոր սրիկաներուն սիրտը։

Ընէն Կորմէնս, — վասն զի ան էր որ առատաձեռնօրէն ուխքի կը հրամցնէր —, անմիջապէս իր սեղանը հրաւիրած էր զայն։ Նորեկը հաւաքածոն կ'ամբողջացնէր, վասն զի իր խօսքին նայելով, ամէն բան ընելու կարող էր։ Կորմէնս կը շարք թէ իր նոր բարեկամին հանդէպ իր համակրութիւնը

վայրկեանէ վայրկեան կ'աւելնար: Գալով միւս հրաւիրեալներուն, շարունակ քահ քահ կը խնդային անժառօթին խօսքերուն և լիրբ կատակներուն վրայ: Այս վերջինը յայտարարած էր թէ անունը Թրէտտի էր, ուրիշ բան չկար:

Առտուան ժամը Վին միջոցները Կորմէնսի ականջին ըսաւ.

— Ծերուկս, աղւար գործ մը կայ ընելիք: Հո՞ս ես:

— Գործը գիտէ, պատասխանեց Կորմէնս, որուն աչքերը փայլեցան: Ծանելիք չեմ բան մը կա՞յ:

— Անտարակոյտ: Ես սովորութիւն չունիմ ոչինչ բաներով զբօսնելու: Զեղ միասին կը տանիմ, վասն զի ձեզմէ կ'ախորժիմ: Պիտի չցաւիք:

Կորմէնս, որ արդէն համոզուած էր, ոտքի ելաւ: Երբ շանելիք դրամ ըլլար, չէր դիմանար: Եւ յետոյ, այդ Թրէտտին անսահման վստահութիւն մը կը ներշնչէր իրեն: Ա՛հ, անիկա աղէկ մէկն էր: Կարելի էր հետը գործել:

Աւա՛ղ, խեղճ Կորմէնս, ի՞նչ յուսախաբութիւն մը կը սպասէր իրեն:

Թրէտտիի թիւը բռնելով դուրս ելաւ հրոսախուժքին ծափերուն մէջտեղ: Երկու մարդիկը, դուրս ելլելնուն պէս, Տէննիի կապելային գտնուած փողոցէն հեռացան և շուտով հասան աւելի լայն փողոց մը: Հոն երթալնուն պէս, կարծեցեալ Թրէտտին թիւը ուժգին ցնցումով մը աղատեց և սուլեց: Ակնթարթի մը մէջ զիրենք պաշարեցին ոստիկաններ, որ կարծես թէ դիպումով հոն կը գտնուէին: Զէն Կորմէնս նախ և առաջ ապշութենէն քարացաւ մտաց: Ինքզինքը պաշտպանելու ժամանակ չունեցած, ուժգօրէն կապուած կաշկանդուած էր:

Բայց իր զարմանքը զայրոյթի փոխուեցաւ երբ իմացաւ թէ իր նոր բարեկամը անիծեալ Նաթ Փինքէրթնըն էր:

Բանտ տարուեցաւ: Քանի մը շարաթ ետք կառափնատին վրայ կը մեռնէր: Ծօննի Բըրտուէլ հինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ:

Պատիժին պաշմանաժամը լրանալէն ետք, անհետացաւ և այլեւս անոր խօսքը չլսուեցաւ:

Գալով Մէպէլ Զիլրիլի, տարի մը քաշուած մնալէ ետք նորէն երեւցաւ բեմի վրայ, իր աղջիկնութեան անունով:

Վ Ե Ր Զ

910

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007238 18

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007237 17

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007236 16

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007235 15

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007241 21

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007240 20

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007239 19

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007234 14

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007233 13

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007232 12

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007231 11

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007230 10

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007229 9

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007228 8

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007227 7

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007226 6

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007225 5

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007224 4

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007223 3

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1007017 2

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0933053 1

